

عنوان: آثار رعایت اخلاق در تعالی خانواده از منظر آموزه‌های اسلامی

استاد راهنما : سرکار خانم صدیقه تفضلی نیا

دبیر گروه : زهرا پودینه نژاد

اعضای گروه : سودابه حسن زاده سرحدی # محدثه رضایی # فاطمه صالح پودینه

حوزه علمیه حضرت معصومه سلام الله علیها

استان سیستان و بلوچستان شهرستان زاهدان

چکیده

پس از مسائل اعتقادی و بینشی دومین بخش از معارف اسلام مسائل اخلاقی و ارزش های انسانی است. از منظر آموزه های اسلام خانواده نهادی است که در راستای رسیدن به بندگی خداوند و تقرب به درگاه الهی نقش به سزایی دارد. اخلاق در خانواده و اصول همسررداری و داشتن روابط خوب با فرزندان از مهم ترین مسائل در اسلام است. تاکنون تنها به مسائلی مانند سهم عوامل اخلاقی در خانواده و ساده کردن تشکیل خانواده اشاره شده است. اما در این مقاله به کمک روش کتابخانه ای به این نکته اشاره خواهیم کرد که با توجه به این که در دهه های اخیر با ورود جنگ نرم به جوامع اسلامی و انواع تهاجم های فرهنگی نهاد خانواده را نشانه گرفته است و توانسته پیامدهای منفی شدیدی را به بار آورد با بیان آثار روحی، مادی رعایت اخلاق اسلامی می توان رشد و تعالی خانواده را در پیش گرفت .

کلید واژه ها: آثار معنوی، اخلاق اسلامی، تعالی خانواده، آثار مادی

مقدمه

موضوع نوشتار حاضر بررسی آثار رعایت اخلاق اسلامی در تعالی خانواده است. یکی از مسائل بسیار مهم در زندگی انسان ها اخلاق و ابعاد آن می باشد که با پیشرفت علم، نیاز بشر به وجود اخلاق اسلامی در خانواده افزایش یافته است. با توجه به جایگاه اخلاق در اسلام و تاثیر گذاری آن در ساحت های مختلف، برای نهاد خانواده نیز دارای کارکرد بوده و قادر است علاوه بر تحکیم، تعادل و تداوم روابط همسر داری، خانواده را به تعالی نیز برساند و موجب شود آمادگی های لازم بینشی و فکری، روحی و معنوی، مادی و جسمانی را فراهم آورد. مسئله اخلاق با توجه به جایگاه علمی آن در معارف دینی، همواره مورد توجه علمای دین بوده است چرا که اخلاق ریشه در فطرت انسان دارد و همه آن را دوست دارند.

علم اخلاق شاخه ای از علوم انسانی است که موضوع آن بیانگر راه های کسب فضائل و ترک رذائل اخلاقی است. اسلام اخلاق نیکو را عامل اصلی تحکیم خانواده می داند و از سویی دیگر محک اخلاق انسان در خانواده صورت می گیرد. اخلاق سرمایه سلامتی است، ما اگر سلامت انسان ها را با دقت مورد توجه قرار بدهیم باید از دو جهت قضاوت نماییم یکی از جنبه جسم و مادیات و دیگری از نظر روح و معنویت است. اساس یک جامعه سالم را خانواده های سالم تشکیل می دهد و خانواده سالم، خانواده ای است که به تمام نیاز های اعضا توجه دارد و به شیوه های درست به این نیازها پاسخ می دهد. انسان ها در خانواده ی سالم و مقید به تکامل معنوی و اخلاقی نائل می شوند؛ البته خانواده متاثر از عملکرد مذهب، آموزش و جامعه است که می تواند تغییرات اساسی در فرد ایجاد نماید. اگر خانواده محیط سالم و سازنده ای داشته باشد و نیازهای روحی و جسمی فرد را برآورده سازد کمتر به خدمات جبرانی برای حل مشکلات خانواده نیاز پیدا می کنیم.

خانواده با ارزش ترین نهاد اجتماع است و به تعبیری تعالی آن می تواند تعالی جامعه را نیز در پی داشته باشد. جامعه کنونی به دلیل تغییر در سبک زندگی که ناشی از افزایش شهر نشینی افراد، جوانی جمعیت و افزایش سطح تحصیلات با تغییرات فرهنگی و اجتماعی روبرو شده است که زمینه های مساعدی برای بروز تغییر در ارزش ها و نگرش های خانواده فراهم آورده است. تربیت اسلامی در خانواده با توجه به

تهاجم سنگین فرهنگ غرب و تغییرات رفتاری اعضای خانواده که ناشی از فناوری ارتباطات و فرهنگ وارداتی آن در سال های اخیر باعث از هم گسیختگی ارتباطات خانوادگی شده است. خانواده ای که می تواند کانون مهر و محبت باشد و جمعی صمیمی تر از آن وجود ندارد؛ در این شرایط با بی توجهی و سهل انگاری نسبت به احکام شرع و قرآن و حتی عرف جامعه باعث شکنندگی بنیان خانواده شده است. در نتایج این پژوهش به این موارد اشاره می کنیم که کلید حل بسیاری از مسائل و سامان دهی آسیب هایی که جامعه با آن درگیر است در تعالی خانواده نهفته است و از آن جا که رعایت مسائل اخلاقی مسئله ای اساسی است که می تواند زیر بنای دیگر برنامه های انسان باشد و تکامل اخلاقی فرد را در خانواده و جامعه که در ادیان آسمانی به آن سفارش فراوان شده است در وجود آدمی نهادینه کند. در این پژوهش سعی بر این است با رویکردی توصیفی و تحلیلی و اخلاق اسلامی را در دو بعد روحی و معنوی، مادی و جسمانی مورد بررسی قرار داده و اثرات آن را در تعالی خانواده بیان کنیم.

معنای اخلاق

اخلاق در لغت، جمع «خُلُق» به معنای نیرو و اوصاف باطنی انسان است که فقط با دیده بصیرت و باطنی می توان آن را درک کرد. در مقابل، «خَلَق» به شکل و صورت ظاهری گفته می شود که آن را با چشم ظاهر می توان دید؛ در اصطلاح «خُلُق» به صفت نفسانی راسخی اطلاق می شود که موجب صدور افعال متناسب با آن صفت، بی درنگ و بدون تأمل و تفکر زباد و به آسانی، می شود، همان گونه که شکل ظاهری انسان، متصف به صفت نیک و بد است، شکل باطنی انسان هم دارای اوصاف خوب و بد است.^۱ اخلا ، ضمن گفتگو از صفات نفسانی خوب و بد از اعمال و رفتار متناسب با آن ها نیز بحث می کند ؛ افزون بر این راهکارهای رسیدن به فضیلت ها و دوری از رذیلت ها، اعم از نفسانی و رفتاری را نیز بررسی می کند. مبدأ و بازگشت رفتار و صفات خوب و بد انسان به روح و روان آدمی است.

^۱ تحریری، اخلاق بندگی، ص ۲۰۵.

هدف اصلی خلقت جهان و انسان، کمال و سعادت حقیقی است. علم اخلاق نیز هدف نهایی خود را رساندن انسان به این هدف می‌داند. برای تفسیر واقعی و تحقق این کمال و سعادت، انسان باید به اندازه ظرفیت و استعداد خود، چه در صفات نفسانی چه در حوزه رفتاری، جلوه گاه اسماء و صفات الهی شود.

اهمیت اخلاق در تعالی خانواده از منظر اسلام

منابع دینی اسلام توجه ویژه‌ای به اخلاق، مسائل اخلاقی و رعایت اخلاق دارد و تهذیب نفس را که نتیجه رعایت مسائل اخلاقی است، یک مسئله بنیادی می‌داند که دیگر برنامه‌های انسان از آن نشأت می‌گیرد. تکامل اخلاقی فرد، خانواده و جامعه، هدفی است که تمام ادیان آسمانی بر آن تکیه می‌کنند و آن را ریشه همه اصلاحات اجتماعی و وسیله مبارزه با مفسد و پدیده‌های ناپه‌نجا می‌شمارند. رعایت اخلاق و عمل براساس دستورهای اخلاقی یک امر خصوصی در زندگی شخصی نیست که فقط یک مسئله مقدس، روحانی و معنوی باشد و تنها برای زندگی اخروی فایده داشته باشد، بلکه همه مسائل اخلاقی آثاری در زندگی مادی و معنوی جامعه بشری و انسانی دارد که بدون آن زندگی انسان مفهومی ندارد. زندگی فرد بدون اخلاق و یا کم رنگ شدن مسائل اخلاقی، به سرنوشت نامطلوبی گرفتار و رشد و تعالی خانواده دچار اختلال می‌شود.

پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم در حدیثی می‌فرمایند: «من تنها برای تکمیل فضائل اخلاقی مبعوث شده‌ام» و بر این مضموم، به علت اهمیتی که داشته است با عبارت‌های مختلف و متعددی تاکید ورزیده‌اند. می‌توان گفت تمام اهداف بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در همین امر یعنی تکامل اخلاقی انسان‌ها خلاصه می‌شود همچنین آن حضرت کامل‌ترین مردم از نظر ایمان را کامل‌ترین آنان از جهت اخلاق می‌دانند. این حدیث به خوبی نشان می‌دهد فضائل اخلاقی نه تنها سبب نجات در قیامت است بلکه زندگی دنیا نیز بدون آن سامان نمی‌یابد و تعالی خانواده به منزله کانون تعلیم و تربیت، بدون کسب و رعایت مسائل اخلاقی میسر نمی‌شود.

خانواده، اولین محیط برای تعلیم و تربیت کودک است. فضایل اخلاقی در این محیط رشد می‌کند و سنگ بنای اخلاق انسان در خانواده نهاده می‌شود. کودک بسیاری از صفات و رفتارهای اخلاقی را از پدر، مادر،

خواهر، برادر و کسانی که با آنها در یک خانواده زندگی می‌کند، می‌آموزد. صداقت، امانت‌داری، احترام متقابل، سپاسگزاری، مهربانی، محبت کردن، حفظ عفت و بسیاری از این قبیل رفتارها، توسط اعضای خانواده به یکدیگر منتقل می‌شود. خانواده نخستین درس‌های فضیلت را به فرزندان خود می‌آموزد و بزرگ‌ترها نیز به سبب همنشینی طولانی و مداوم، بر شکل‌گیری صفات اخلاقی یکدیگر تأثیر می‌گذارند. پس قبل از هر چیز باید محیط خانواده به فضایل اخلاقی آراسته شود تا بتواند خود را اثبات کند و زمینه رشد و تعالی اعضای خود را فراهم سازد.

نقش محبت در تعالی خانواده از منظر اسلام از نظر اسلام، محبت بیشترین نقش را در ساماندهی جامعه آرمانی انسانی دارد. روایاتی که در مورد محبت از ائمه هدی علیه السلام وارد شده است، به روشنی اثبات می‌کند که جامعه مطلوب اسلامی، جامعه‌ای است که براساس محبت مردم نسبت به یکدیگر شکل گیرد. محبت مؤثرترین عامل پرورش انسان‌های شایسته، و کارآمدترین ابزار پیشبرد اهداف فردی، اجتماعی و مادی و معنوی است. همه انسان‌ها نیازمند دوستی و محبت هستند و دوست دارند محبوب دیگران باشند. وقتی فرد بداند محبوب دیگران نیست، خود را تنها می‌داند و نمی‌تواند استعدادهای خود را شکوفا سازد و در راه رسیدن به کمال قدم بردارد. این احساس غریزی در زن و مردی که با هم تشکیل خانواده داده‌اند و از «من» بیرون آمده و به «ما» رسیده‌اند، بیشتر احساس می‌شود.

پیش از ازدواج، هر یک از زن و مرد از محبت‌های فراوان پدر و مادر خود برخوردار بوده‌اند و آن‌گاه که با هم پیمان ازدواج می‌بندند، انتظارات آنان نسبت به دریافت محبت تغییر می‌کند و منتظرند تا از طریق رشته دوستی جدید نیز محبت دریافت کنند. هر یک از زن و مرد انتظار دارند طرف مقابل، او را از صمیم قلب دوست داشته باشد و علاقه‌مندی و محبتی دوطرفه برقرار شود. محبت دوطرفه، زن و مرد را به زندگی دلگرم و کانون خانواده را استوار، مستحکم و کارآمد می‌سازد. پیامبر اسلام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌فرماید: «بهترین زنان شما، زن‌هایی هستند که دارای عشق و محبت باشند». و در مورد مردها می‌فرمایند: «هرکس از دوستان ما باشد، به همسرش بیشتر اظهار محبت می‌کند و نیز هرچه ایمان انسان کامل‌تر باشد، محبت به همسرش را بیشتر می‌کند».

به تعبیر دیگر این اصول (اصل طهارت، براءت، اضطراب و...) می توانند در بهداشت روابط اجتماعی و حفظ سلامتی جامعه و از بین بردن یا کنترل ذهنیت مسموم و کدورت های قلبی نسبت به هم از جمله سؤزن، انتقام جویی، جدل، مشاجره و آسیب به خود و دیگران، فقدان آرامش و اضطراب، استرس و موارد دیگری که بیشتر به قلمرو بهداشت روان مربوط می باشد، مؤثر باشد و در مقابل باعث می شود شور نشاط، آرامش، اطمینان خاطر، عزت نفس، تفاهم، حسن روابط و معاشرت و... در دو قلمرو فردی و جمعی به وجود بیاید.

بهداشت روانی عبارت است از آگاهی به عوامل معنوی و مادی و انگیزه هایی که سلامت فکر و وضع مثبت و اعتدال رفتار و کردار را سبب می شود که بدان وسیله، ساز و کار با ارزشی در مورد تحرک و پیشرفت معنوی و مادی انسان ها در همه زمینه ها فراهم می آید؛^۱ با کمی دقت در آموزه های قرآنی می توان به دست آورد که آیات زیادی به همراه توصیه ها و روایات ائمه اطهار بر این معنا تأکید دارند و مردم را به رعایت بهداشت روان تشویق و ترغیب می کنند.

این آیات و توصیه ها بیشتر انسان را به حفظ آرامش، حسن ظن، اطمینان و یقین، تواضع و فروتنی، همدلی و همیاری، عزت نفس و قوت قلب و... می کشانند و از مواردی مثل سوءظن، تهمت، غیبت، احساس حقارت، اضطراب، استرس بدبینی و بی اعتمادی... بر حذر می دارند. برای نمونه چند مورد از این آیات را که به عوامل دخیل در بهداشت روانی اشاره دارند، ذکر می کنیم :

الف) داشتن توکل، امیدوار بودن به پروردگار متعال

« مَا لَنَا إِلَّا تَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا وَعَلَى

اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ »^۲ «و حتماً شما را بعد از آنان در زمین سکونت

خواهیم داد؛ این برای کسی است که از جایگاه (داوری) من ترس داشته باشد

و از تهدید [من] بترسد».

^۱ صانع، بهداشت روان در اسلام، ص ۲۲.

^۲ ابراهیم (۱۴)، آیه ۱۴.

ب) حرمت غیبت کردن

«وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيَحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا

فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ؛ و برخی از شما برخی

[دیگر] را غیبت نکند. آیا یکی از شما دوست دارد که گوشت برادرش را

در حالی که مرده است، بخورد؟! پس آن را ناخوش می دارید؛ و خودتان

را از [عذاب] خدا حفظ کنید، که خدا بسیار توبه پذیر [و] مهرورز

است».^۱

پ) دوری از سوءظن

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ؛ ای کسانی که ایمان آورده اید! از بسیاری از گمان ها

بپرهیزید؛ [چرا] که برخی از گمان ها گناه است».^۲

ت) داشتن صبر و دوری از تنازع

«وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛ و از خدا و فرستاده اش اطاعت کنید و با هم دیگر

کشمکش نکنید که سست می شوید و مهابت شما از بین می رود؛ و

شکیبایی کنید [چرا] که خدا با شکیبایان است».^۳

ث) اذیت نکردن و بهتان و تهمت نبستن

«وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا

بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا؛ و کسانی که مردان با ایمان و زنان با ایمان را بدون

^۱ حجرات (۴۹)، آیه ۱۲.

^۲ همان.

^۳ انفال (۸)، آیه ۴۶.

آن که چیز (بد)ی کسب کرده باشند، آزار می دهند، به یقین، [بار]

تهمت و گناه آشکاری بردوش گرفته اند»^۱.

نتیجه گیری

منابع دینی اسلام توجه ویژه ای به اخلاق، مسائل اخلاقی و رعایت اخلاق در اندیشه و عمل دارد و تهذیب نفس را که نتیجه رعایت مسائل اخلاقی است، یک مسئله بنیادی می داند که دیگر برنامه های انسان از آن نشأت می گیرد. تکامل اخلاقی فرد، خانواده و جامعه، هدفی است که تمام ادیان اسمانی بر آن تکیه می کنند و آن را ریشه همه اصلاحات اجتماعی و وسیله مبارزه با مفاسد و پدیده های نا بهنجار می شمارند در این نوشتار به بررسی آثار روحی و معنوی، مادی و جسمانی رعایت اخلاق اسلامی در تعالی خانواده پرداخته شد.

در بحث آثار روحی و معنوی به دو مبحث خودسازی و آرامش اشاره شد در بحث خودسازی دانستیم که مسائل اخلاقی ارتباط بسیار نزدیکی با شناخت انسان دارد و تا زمانی که حقیقت آدمی شناخته نشود؛ کمالاتی که ممکن است با اخلاق پسندیده به دست آورد، معلوم نمی گردد. آرامش از جمله فضیلت هایی است که کلیت زندگی اخلاقی فرد را تحت تاثیر قرار می دهد. در واقع انسان بهره مند از آرامش برگرفته از ایمان به خداوند متعال است مانند دریایی آرام و کوهی با صلابت است که با نوسانات و تکان های اندک به اضطراب و نشویش دچار نمیشود.

در بیان آثار مادی و جسمانی نیز به دو مبحث ارستگی و پوشش، و بهداشت پرداخته شد. فلسفه وجودی ارستگی ظاهر کردن نعمت های خداوند در زندگی احترام به دیگران و ایجاد رابطه اجتماعی مناسب است. این موارد تعالی دهنده فرد و تقویت کننده روابط میان خدا و بشر است. اسلام بر بهداشت و نظافت تأکید فراوان کرده و آن را بخشی از ایمان و لازمه آن معرفی نموده است. در واقع یکی از ویژگی های اسلام، تشویق به رعایت پاکی در ابعاد گوناگون زندگی است؛ زیرا دوری از آلودگی جسمی و روحی خواسته فطری هر انسان است.

^۱ احزاب (۳۳)، آیه ۵۸.

منابع

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

منابع فارسی

- (۱) انصاری کرمانی، مجید، روزنامه رسالت (۱۳۷۲، ۳ آذر)
- (۲) برداشت هایی از سیره امام خمینی، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۲ ش.
- (۳) جوادی آملی، عبدالله، تفسیر تسنیم، قم: اسرا، بی تا.
- (۴) -----، رازهای نماز، مترجم: علی زمانی قمشه ای، انتشارات: اسرا.
- (۵) -----، مراحل اخلاق در قرآن، قم: اسرا، ۱۳۹۸ ش.
- (۶) خمینی، روح الله، مبارزه با نفس یا جهاد اکبر، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۴ ش.
- (۷) -----، چهل حدیث، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۹۴۰ ق.
- (۸) سادات، محمدعلی، اخلاق اسلامی، ناشر: سازمان سمت، ۱۳۹۳ ش.
- (۹) صانعی، مهدی، بهداشت روان در اسلام، قم: بوستان کتاب، چاپ اول.
- (۱۰) قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، ۱۳۷۴ ش.
- (۱۱) مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۳ اصول عقاید، انتشارات صدرا، چاپ ۱۴، مهر ۱۳۸۸ ه. ش.
- (۱۲) معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۶ ه. ش.
- (۱۳) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دار الکتب الاسلامیه، چاپ ششم، ۱۳۶۸ ه. ش.
- (۱۴) مولوی (گیتی ثمر)، محمدعلی، بهداشت همگانی، ناشر: چهر، چاپ پنجم، ص ۳

منابع عربی

۱۵) ابن بابویه، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ دوم، ۱۴۱۳ه.ق.

۱۶) ابن شعبه حرانی، تحت العقول، مترجم: محمد صادق حسن زاده، محل نشر: تهران: تاریخ نشر، ۱۳۶۲ش، ۱۳۷۶ش

۱۷) پاینده، ابو القاسم، نهج الفصاحة (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول صلی الله علیه و آله)، تهران: دنیای دانش، چاپ چهارم، سال چاپ: ۱۳۸۲.

۱۸) تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غررالحکم، قم: دارالکتاب الاسلامی، ۱۴۱۰ه.ق.

۱۹) حرعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم: آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۱۴ق.

۲۰) حکیمی، محمدرضا، علی، محمد، الحیاء، مترجم: احمد آرام، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ سوم، ۱۳۷۱ش.

۲۱) حلی، حسن بن یوسف بن مطهر، تذکره الفقهاء، ناشر: المکتبه المرتضویه، بی جا، بی تا.

۲۲) سبزواری، محمد، جامع الاخبار، محقق: علاء آل جعفر، قم: آل البيت لاحیاء التراث، بی تا.

۲۳) طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، قم: الشریف رضی، ۱۳۷۰ش.

۲۴) طوسی، امالی طوسی، ج ۶، ناشر: دار الثقافه، بی جا، ۱۴۱۴ق.

۲۵) قمی، عباس، سفینه البحار، ناشر: آستان قدس رضوی، ۱۳۷۴ش.

۲۶) کاشانی، محسن فیض، المحجّة البيضاء، ناشر: جامعه مدرسین، ۱۳۸۳ق.

۲۷) کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی (ط - الإسلامية)، تهران: دار الکتب الإسلامية، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ه.ق.

۲۸) مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار، بیروت: دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ه.ق.

۲۹) مستغفری، طب النبی، ناشر: رضی، تاریخ نشر: ۱۳۶۲ش، ص ۱۹

۳۰) نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل، قم: آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۰۸ق.